

CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Predmetni program

POJEDINAC U GRUPI

OBAVEZNI IZBORNI PREDMET ZA DOPUNU MATURSKOG STANDARDA
III ili IV razred

Podgorica

2020.

SADRŽAJ

A. NAZIV PREDMETA.....	3
B. ODREĐENJE PREDMETA	3
C. CILJEVI PREDMETA.....	3
D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA	4
E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA.....	4
F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA	14
G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA.....	14
H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA	15
I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA	17

A. NAZIV PREDMETA

POJEDINAC U GRUPI

B. ODREĐENJE PREDMETA

Izborni predmet **Pojedinac u grupi** obuhvata naučna saznanja iz socijalne psihologije i ima namjeru da poveže i objedini sadržaje predmeta Psihologija, Sociologija, Komunikologija i Građansko obrazovanje koji se izučavaju u gimnaziji.

a) Položaj, priroda i namjena predmeta

Predmet Pojedinac u grupi je namijenjen učenicima/ama¹ trećeg ili četvrtog razreda gimnazije i obezbjeđuje dopunu maturalnog standarda iz Psihologije.

b) Broj časova i oblici nastave

Program se realizuje u trećem ili u četvrtom razredu gimnazije sa sedmičnim fondom od 2 časa. Kada se program realizuje sa učenicima trećeg razreda godišnji fond iznosi 70 časova, a sa učenicima četvrtog razreda, 64 časa. Obavezni sadržaji predviđeni ovim programom odnose se na 55 časova. Na nivou škole, u trećem razredu se planira 15 časova, a u četvrtom razredu 9 časova. Program je moguće realizovati i sa kombinovanom grupom učenika trećeg i četvrtog razreda.

Razred	Sedmični broj časova	Ukupni broj časova	Obavezni dio (80–85%)	Otvoreni dio (15 do 20%)	Teorijska nastava (TN)	Vježbe i ostali vidovi (V)
III	2	70	55	15	20	50
IV	2	64	55	9	18	46

Predlažemo da nastavnik opredijeli 20 časova za realizaciju teorijske nastave za učenje novog gradiva, a 50 časova (oko 70% od ukupnog vremena) aktivnostima koje su dominantno usmjerene na podsticanje učenika da samostalno i/ili u grupi primjenjuju saznanja socijalne psihologije u školi i svakodnevnom životu (kreativni rad, istraživački rad, analize, prezentacije, eseji, scenski nastup i sl.).

C. CILJEVI PREDMETA

Saznajni ciljevi predmeta **Pojedinac u grupi** u gimnaziji su da učenici upoznaju i razumiju:

- predmet, metode i tehnike istraživanja u socijalnoj psihologiji;
- proces, izvore i agense socijalizacije ličnosti;
- efekte socijalizacije ličnosti;
- načine formiranja i mijenjanja socijalnih stavova, predrasuda i stereotipa;
- razvoj i ulogu morala i vrijednosti u ponašanju pojedinca;
- osnovne vrste grupa i njihove karakteristike;
- uzroke nastanka i održavanja grupe;
- različite tipove odnosa u grupi;

¹ U daljem tekstu **učenik**. Shodno tome, svi izrazi koji se u ovom Programu koriste za fizička lica u muškom rodu, obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

- osnovne grupne procese;
- tipove rukovođenja i način odlučivanja u grupi.

Kroz proces učenja predmeta *Pojedinac u grupi* kod učenika je važno podsticati sljedeće osobine, sposobnosti, vještine, stavove i vrijednosti:

- samostalnog prikupljanja i obrade znanja i informacija u psihologiji;
- samostalnog analiziranja i interpretiranja znanja;
- uočavanja i rješavanja problema u domenu socijalne psihologije;
- stvaralačkog mišljenja;
- kritičkog mišljenja;
- tolerancije i argumentovanog dijaloga;
- saradnje i timskog rada;
- moralnog rasuđivanja;
- demokratskih vrijednosti i stavova.

D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

U samom određenju predmeta navedeno je da predmet **Pojedinac u grupi** objedinjuje sadržaje predmeta: Psihologija, Sociologija, Komunikologija i Građansko obrazovanje. Osim pobrojanih predmeta, postoji korelacija sa predmetom *Debata*, a posebno u oblastima: *Socijalni stavovi, Predrasude i stereotipi, Vrijednosti i Moral*. Kroz obradu teme *Vodstvo* korisno je napraviti korelaciju sa *Istorijom*, takođe, a uvid u istorijski momenat koristan je i u razumijevanju postavke i zaključaka Milgramovih eksperimenata o pokoravanju autoritetu.

Učenje ovog predmeta treba da doprinese ostvarenju i pojedinih međupredmetnih tema, među kojima posebno: *Zdravstvenom obrazovanju i vaspitanju i Obrazovanju o ljudskim pravima*.

Sadržaji koji su pogodni za realizaciju međupredmetne teme *Zdravstveno obrazovanje i vaspitanje* su: konflikti u grupi, uspješna i neuspješna komunikacija, formiranje i mijenjanje stavova, agresivnost, psihologija marketinga i propagande. Ciljeve međupredmetne teme *Građansko obrazovanje i vaspitanje* moguće je realizovati kroz sadržaje koji se odnose na socijalizaciju ličnosti (sugestija, konformizam, poslušnost, socijalni motivi), socijalni stavovi, predrasude i stereotipi, grupne norme, položaji i uloge u grupi, stilovi rukovođenja grupom, proces donošenja odluka u grupi, glasine.

E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA

Obrazovno-vaspitni ishod 1
Na kraju učenja učenik će moći da odredi položaj, predmet i metode socijalne psihologije.
Ishodi učenja
<i>Tokom učenja učenik će moći da:</i>
<ul style="list-style-type: none"> – odredi predmet i probleme koje izučava socijalna psihologija; – uporedi socijalnu psihologiju sa drugim društvenim i humanističkim naukama; – realizuje u grupi manje socio-psihološko istraživanje.
Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitanog ishoda:

Predviđeno istraživanje može se realizovati u bilo kom periodu, u odnosu na bilo koju od tema koje su predviđene Programom.

a) Sadržaji/pojmovi:

socijalna psihologija (predmet, položaj, metode i tehnike istraživanja)

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- istražuju odnos socijalne psihologije i drugih društvenih nauka (posebno odnos sa psihologijom, sociologijom i antropologijom);
- analiziraju kako proučavanju istog problema (npr. porodični odnosi) pristupaju različite društvene nauke (psihologija, sociologija, antropologija) i socijalna psihologija;
- povezuju znanje o metodama i tehnikama istraživanja u psihologiji sa onima koje se koriste u socijalnoj psihologiji;
- u saradnji sa nastavnikom izrađuju skalu procjene za praćenje postignuća učenika iz predmeta Pojedinač u grupi;
- u grupi, pod mentorstvom nastavnika izrađuju nacrt i realizuju manje socio-psihološko istraživanje.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 1 + V 3

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da obrazloži ulogu i značaj socijalizacije u formiranju ličnosti pojedinca.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni ulogu i značaj socijalizacije za formiranje ličnosti pojedinca;
- analizira doprinos pojedinih agenasa socijalizacije i različitih oblika socijalnog učenja u formiranju ličnosti pojedinca.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda:

Prethodno stečena znanja iz opšte psihologije o oblicima socijalnog učenja učenici sada primjenjuju kako bi objasnili proces socijalizacije i formiranja za određenu kulturnu zajednicu, specifičnih oblika ponašanja (navika, stavova, vrijednosti itd.). Posebno je važno kod učenika unapređivati svjesnost o tome da različite kulturne grupe mogu imati, i najčešće imaju, različite odgovore na ista pitanja, ali da to ne znači da postoje bolji i lošiji, već jednostavno različiti kulturni odgovori na ista pitanja.

a) Sadržaji/pojmovi:

socijalizacija, izvori i agensi; oblici socijalnog učenje (učenje uslovljavanjem, učenje uviđanjem, učenje po modelu).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- istražuju i analiziraju primjere razvoja izvan kulturnog uticaja (feralna djeca); i primjere kad je razvoj pod uticajem različitih kulturnih uticaja (istočna – zapadna, tradicionalna – savremena kultura) i sl.;
- diskutuju o značaju socijalizacije u razvoju ličnosti pojedinca te primjerom ilustruju značaj uvažavanja različitosti u multikulturalnom društvu;

- na vlastitom primjeru analiziraju i kritički vrednuju ulogu pojedinih posrednika u procesu socijalizacije (porodice, škole, vršnjaka, sredstava masovne komunikacije...), istražuju i kritički preispituju dominantne uzore kod omladine;
- argumentovano diskutuju o uticaju kazne na formiranje ličnosti djece, uočavaju dominantne vaspitne stilove roditelja i kritički preispituju njihov uticaj na formiranje zdrave i zrele ličnosti;
- analiziraju i vrednuju doprinos pojedinih oblika socijalnog učenja tokom socijalizacije i formiranju ličnosti pojedinca (doprinos učenja uslovljavanjem; učenja uviđanjem; učenja po modelu; učenja učenjem uloga);
- analiziraju primjere nevoljne identifikacije sa agresorom (npr. Stokholmski sindrom) i zaključke povezuju sa znanjem o Frojdovoj teoriji ličnosti;
- nadareni učenici mogu pripremiti referat o Fromovoj socijalnoj teoriji ličnosti.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 2 + V 5

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da ocijeni uticaj socijalnih faktora na opažanje, mišljenje i ponašanje pojedinca.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni uticaj socijalnih faktora na opažanje, učenje, pamćenje;
- primjerom prikaže snagu uticaja socijalnih faktora na mišljenje i suđenje pojedinca;
- analizira uticaj socijalnih faktora na primjeru sopstvenih motiva i ponašanja, te motiva i ponašanja kod drugih.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj je da učenici razumiju da je naše viđenje svijeta (opažanje, učenje i pamćenje), da su naše odluke (mišljenje i suđenje), da su naši motivi i ponašanje često, i u velikoj mjeri, pod uticajem socijalnih faktora (rezultat su procesa socijalizacije, uticaja drugih ljudi i značajnih grupa). Posebno je važno kod učenika graditi kritički i samokritički odnos prema subjektivnosti, podsticati kod učenika lični integritet, nezavisnost u mišljenju, donošenju odluka i ponašanju.

a) Sadržaji/pojmovi:

uticaj socijalnih faktora na sazajne procese (opažanje, učenje, pamćenje); uticaj socijalnih faktora na mišljenje i suđenje pojedinca (sugestija, konformizam, poslušnost); uticaj socijalnih faktora na motive i ponašanje pojedinca (prosocijalno, antisocijalno, proindividualno ponašanje).

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju i ocjenjuju antropološke i eksperimentalne podatke o djelovanju socijalnih faktora na opažanje;
- učestvuju u eksperimentu o transformaciji zapamćenog materijala u procesu retencije i diskutuju o nalazima (po uzoru na Bartletove eksperimente);
- gledaju i analiziraju video materijale u kojima je prikazan rad Elizabet Loftus o vjerodostojnosti svjedočenja i lažnim sjećanjima;
- analiziraju eksperimente koji pokazuju djelovanje pritiska grupe na sud pojedinca; istražuju i kritički procjenjuju uticaj drugih osoba (autoriteta) na vlastito mišljenje (i suđenje); na primjerima predstavljaju konformističko i nekonformističko ponašanje;

- analiziraju primjenu sugestije (tehnika navođenja) u svrhu ekonomske propagande;
- gledaju i analiziraju video materijale sa prikazom najpoznatijeg eksperimenta iz oblasti konformiranja (Ašovi eksperimenti) i kreativnih eksperimenata novijeg datuma;
- analiziraju odnos društvenog konteksta na motive i ponašanje pojedinca; procjenjuju uzroke i posljedice: proindividualnog ponašanja (asertivnost; egoizam; takmičenje); prosocijalnog ponašanja (saradnja; empatija; altruizam); antisocijalnog ponašanja (agresivnost; delinkventnost) na međusobne odnose u grupi;
- prikazuju vlastite primjere altruističnog ponašanja i/ili pronalaze primjere u okruženju; diskutuju pod kojim uslovima ljudi nisu spremni da nesebično pomognu osobi u nevolji;
- opredjeljuju se za jedno od stanovišta o porjeklu afilijativnosti i argumentuju svoj stav; diskutuju da li se ljudi rađaju sa afilijativnošću ili se afilijativnost uči;
- pronalaze dokaze o značaju afilijativnog motiva na primjerima iz literature ili filma (pr. film *Cast away*);
- preispituju slučajeve zloupotrebe moći (kada se težnja za moći ispoljava na antisocijalni način);
- upoređuju različite teorije o porjeklu agresivnosti, kao i malignu i benignu agresivnost;
- primjenjuju tehnike asertivne komunikacije.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 2 + V 5

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da ocijeni uticaj socijalnih stavova na mišljenje, osjećanja i ponašanje jedinke.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni ulogu, način formiranja i mijenjanja stavova;
- ocijeni uticaj stava na mišljenje, osjećanja i ponašanje jedinke;
- objasni nastanak i analizira uticaj predrasuda i stereotipa na mišljenje, osjećanja i ponašanje pojedinca.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj je da učenici postanu svjesni činjenice da je njihov odnos prema drugim ljudima i grupama (to kako „vide“ druge, šta osjećaju prema njima, kako se ponašaju u odnosu na njih) pod snažnim uticajem socijalnih stavova, predrasuda i stereotipa, da razumiju kako su ovi socijalni konstrukti nastali (internalizovani) i kako se mogu mijenjati te da na osnovu tih saznanja, kritički preispitaju vlastiti odnos prema drugim ljudima i socijalnim zajednicama.

a) Sadržaji/pojmovi:

socijalni stavovi, predrasude, stereotipi

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju ulogu različitih faktora u nastanku (istorijski, ekonomski, situacioni itd.) u mijenjanju socijalnih stavova (uloga znanja i moći);
- analiziraju složenost pojma stava i prepoznaju različite komponente na primjerima konkretnih stavova;
- na osnovu saznanja o strukturi i načinu mjerenja stavova izrađuju Likertovu skalu za ispitivanje određene teme značajne sa stanovišta učenika;
- pronalaze primjere kada informacije nisu dovoljne za promjenu stava i identifikuju faktore koji doprinose otpornosti stava na argumente;

- diskutuju o suprotstavljenim stanovištima u vezi sa mijenjanjem stavova (mentalnoj inertnosti i kognitivnom neskladu);
- analiziraju uticaj različitih socijalnih grupa s jedne strane i znanja sa druge strane na formiranje i mijenjanje vlastitih stavova;
- osmišljavaju postupke koje bi primjenjivali u kampanji za promjenu određenog stava;
- objašnjavaju, vrednuju i kroz primjere predstavljaju uticaj predrasuda na odnose prema različitim socijalnim grupama (manjinske, etničke, starosne, polne...);
- analiziraju i kritički preispituju vlastiti odnos prema drugim ljudima i socijalnim zajednicama;
- učestvuju na psihološkim radionicama o konfliktima i frustracijama, stereotipima i predrasudama;
- pronalaze psihološka objašnjenja nastanka i ispoljavanja predrasuda (povezuju znanje iz historije o Holokaustu i znanje iz socijalne psihologije o predrasudama);
- povezuju znanje o frustracionoj teoriji agresivnosti sa nastankom predrasuda prema manjinskim grupama;
- prikupljaju informacije o značaju kontakt hipoteze za suzbijanje predrasuda, predlažu načine za suzbijanje predrasuda prema određenoj društveno marginalizovanoj grupi;
- pronalaze primjere i preispituju najčešće rasne, etničke, profesionalne i polne stereotipe.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 2 + V 5

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će moći da ocijeni ulogu vrijednosti i morala u ponašanju pojedinca.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- ocijeni kako vrijednosti utiču na naše mišljenje, osjećanja i ponašanje;
- objasni razvoj moralne svijesti i moralnog suđenja.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj je da učenici razumiju porijeklo i način kako vrijednosti utiču na naša osjećanja i ponašanje. Posebno je važno da razumiju kako vrijednosti utiču na naše ocjene vlastitih i tuđih postupaka, da znaju koje su opšteprihvaćene društvene vrijednosti: ideja slobode, ideja humanosti i ravnopravnosti, sloboda mišljenja i sloboda izražavanja, ali i razumiju da vrijednosti koje zastupamo mi ne moraju biti i vrijednosti drugih ljudi (da oni imaju pravo da zastupaju drugačije vrijednosti od naših), da se suđenje o tome šta je dobro, ispravno, poželjno, postepeno razvija i da djeca nisu u stanju jednako dobro moralno rasuđivati kao odrasli (adolescenti).

a) Sadržaji/pojmovi:

vrijednosti, moral, moralno suđenje

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na primjerima predstavljaju i objašnjavaju razliku između vrijednosti, pravila i morala i obrazlažu njihov značaj za pojedinca i zajednicu;
- utvrđuju ličnu i grupnu hijerarhiju vrijednosti na osnovu Švarcove skale univerzalnih vrijednosti i poredе vlastite sa vrijednostima grupe;
- analiziraju faktore koji utiču na mijenjanje individualnih vrijednosti tokom cjeloživotnog razvoja pojedinca i mijenjanje društvenih vrijednosti kroz istoriju;
- analiziraju različite primjere moralnih dilema iz literature ili sa filma (pr. filmovi *Klopka*, *Sofijin izbor*).

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 1 + V 3

Obrazovno-vaspitni ishod 6

Na kraju učenja učenik će moći da razlikuje društvene grupe prema njihovim psihološkim karakteristikama.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- razlikuje društvene grupe prema njihovim psihološkim karakteristikama (nestrukturirana – strukturirana; mala – velika; formalna – neformalna; referentna – nereferentna; primarna – sekundarna...);
- objasni značaj pojedinih društvenih grupa za lični i društveni razvoj.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj teme je da učenici sebe prepoznaju kao istovremenog člana različitih društvenih grupa, da upoznaju psihološka obilježja pojedinih grupa, da razumiju da svaka društvena grupa ima: cilj (djelatnost), određenu strukturu (položaji i uloge) i sistem pravila i normi ponašanja (grupne norme). Ovi pojedinačni elementi socijalne organizacije (cilj, struktura i dinamika grupe) analiziraju se kroz ishode 7, 8 i 9.

a) Sadržaji/pojmovi:

grupa (nestrukturirana – strukturirana; mala – velika; formalna – neformalna; referentna – nereferentna; primarna – sekundarna); organizacija

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- u svom okruženju identifikuju, i u odnosu na različite kriterijume, razvrstavaju grupe; navode primjere za različite vrste grupa; sebe identifikuju kao pripadnika različitih društvenih grupa;
- u svom okruženju identifikuju i razvrstavaju grupe na strukturirane i nestrukturirane; navode vrste i osnovne karakteristike strukturiranih i nestrukturiranih grupa; analiziraju odlike strukturirane grupe (grupa u užem smislu);
- na primjerima (porodica, vršnjačka grupa, grupa učenika...) navode posebne karakteristike male grupe; navode psihološke karakteristike odnosa u porodici (blizina, emocionalna vezanost, nesebično pomaganje...);
- na primjeru škole (gimnazije) analiziraju i identifikuju karakteristike organizacije; utvrđuju svoje mjesto (položaj i uloge; prava i obaveze) u strukturi organizacije; navode psihološke karakteristike organizacije kao grupe.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 1 + V 3

Obrazovno-vaspitni ishod 7

Na kraju učenja učenik će moći da analizira nastanak (formiranje) i uslove održanja (kohezije) grupe.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše uslove nastanka i faze razvoja grupe;
- ocijeni uslove održavanja i izvore kohezije grupe.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj je da učenici razumiju da se najvažnije društvene grupe formiraju namjerno, radi ostvarenje nekog društveno važnog cilja, te da su ciljevi i djelatnosti grupa u vezi sa zadovoljavanjem različitih potreba čovjeka. Posebno je važno razumijevanje da društveni napredak zavisi prije svega od nas, od naše spremnosti da međusobno sarađujemo i dogovorimo se, od naše spremnosti da prihvatimo pravila i od odgovornosti za njihovo izvršavanje.

a) Sadržaji/pojmovi:

individualne potrebe - grupni ciljevi, koherentnost – nekoherentnost grupe, kohezija grupe

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju uzroke (razloge) uključenosti pojedinaca u različite vrste socijalnih grupa (potrebe članova grupe; ciljevi grupe; ciljevi grupe i individualne potrebe) – zašto grupa nastaje?
- analiziraju kako je njihovo odjeljenje prolazilo kroz određene faze razvoja i do koje faze je došlo;
- na primjeru svog odjeljenja analiziraju izvore i pokazatelje (indikatore) koherentnosti grupe; navode argumente u prilog koherentnosti, odnosno posljedice nekoherentnosti grupe.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 1 + V 3

Obrazovno-vaspitni ishod 8

Na kraju učenja učenik će moći da ocjeni strukturu i međusobne odnose članova u grupi.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- odredi položaje i uloge koje pojedinci zauzimaju i obavljaju u grupi;
- ocijeni tipove moći kojima pojedini članovi grupe raspolažu;
- istraži sociometrijsku strukturu grupe.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj je da učenici razumiju strukturu i odnose u grupi, da su neki odnosi više formalni i da zavise od položaja i uloge koju neko zauzima u grupi (određeni su tipom socijalne moći kojom neko raspolaže), a da su drugi više neformalni i da zavise od lične procjene, naklonosti-nenaklonosti. Važno je da razumiju da su odnosi u grupi (podjela posla i različite uloge), u vezi sa efikasnošću grupe, a da se pojedinci, zavisno od grupa u kojima djeluju, istovremeno nalaze u različitim ulogama i raspolažu različitim tipovima socijalne moći.

a) Sadržaji/pojmovi:

položaj, uloge, socijalna moć; sociometrijska struktura grupe

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na primjerima analiziraju položaje i uloge pojedinaca u grupi, i utvrđuju formalnu i neformalnu strukturu grupe;
- razmatraju razlike između propisane, očekivane i ostvarene uloge nastavnika i učenika;
- kritički preispituju položaj žene u savremenom društvu;
- analiziraju različite tipove moći i na primjerima objašnjavaju i kritički vrednuju ulogu različitih autoriteta u svom okruženju; razlikuju stvarne od lažnih - nametnutih autoriteta;
- ispituju, izrađuju sociogram i analiziraju efekte sociometrijske strukture grupe; predvide efikasnost grupe na osnovu sociograma.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 1 + V 3

Obrazovno-vaspitni ishod 9

Na kraju učenja učenik će moći da ocijeni ulogu grupnih normi, pravila ponašanja i komunikacije u grupi.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše važnost grupnih normi za efikasno funkcionisanje grupe;
- prikaže posljedice kooperativnog i kompetitivnog ponašanja u grupi;
- predvidi posljedice različitih načina razrešenja konflikata u grupi;
- ocijeni posljedice uspješne i neuspješne komunikacije u grupi.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj je da učenici postanu svjesni važnosti pravila, da su pravila i norme u grupi u vezi sa efikasnim funkcionisanjem grupe. Posebno je važno razumijevanje da pravila, sama po sebi, nisu garant stabilnosti grupe, već samo ona pravila koja se donesu demokratski, u demokratskoj proceduri. Da osvijeste (ili predvide) posljedice različitih oblika društvenog ponašanja (saradnja i takmičenje); svijest o posljedicama različitih načina razrešenja konflikata (destruktivni i konstruktivni konflikti); svijest o posljedicama različitih oblika komunikacije u grupi (uspješna i neuspješna komunikacija).

a) Sadržaji/pojmovi:

grupne norme, kooperacija i kompeticija, konstruktivni i destruktivni konflikti, uspješna i neuspješna komunikacija.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na primjerima analiziraju različite oblike grupnih normi (običaji; pisana – nepisana pravila; zakoni...) i utvrđuju posljedice njihovog nepoštovanja za sebe i za grupu; uče da demokratski donose pravila ponašanja u grupi; identifikuju važnost pravila za grupu;
- kritički preispituju pravila u školi (npr. prava i dužnosti učenika iz Zakona o gimnaziji, Pravilnik o kućnom redu, pravila rada na času i kriterijume ocijenjivanja iz predmeta Pojedinaac u grupi...), te kako se sami odnose prema njima;
- analiziraju i vrednuju posljedice kooperativnog i kompetitivnog ponašanja članova grupe po grupu i njene članove; navode primjere i argumente u prilog kooperativnog ponašanja članova grupe (npr. eksperimenti u Robers Kejvu);
- iskustveno uče o značaju kooperacije kroz vježbe za jačanje timskog rada;
- analiziraju primjere konflikata u grupi (uzrok, proces, posljedice) i predlažu načine konstruktivnog rješavanja konflikata; navode primjere i argumente u prilog konstruktivnog rješavanje konflikata u grupi;
- procjenjuju vlastiti stil reagovanja u konfliktu;
- koriste tehnike efikasnog komuniciranja i aktivnog slušanja.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 2 + V 5

Obrazovno-vaspitni ishod 10

Na kraju učenja učenik će moći da ocijeni efikasnost različitih stilova rukovođenja i donošenja odluka u grupi.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni ulogu, zadatke i psihosocijalne osobine vođe;
- objasni ulogu vođe u grupi i ocijeni efikasnost različitih stilova rukovođenja grupom;
- predvidi posljedice različitih oblika donošenja odluka u grupi i vrijednost grupnog (demokratskog) odlučivanja;
- objasni psihodinamiku odnosa vođe – sljedbenici i vrednuje posljedice takvog odnosa.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj ove teme je da učenici postanu svjesni posljedica različitih stilova rukovođenja grupom, kao i posljedica različitih oblika donošenja odluka u grupi. Posebno je važno da budu svjesni posljedica demokratskog i nedemokratskog odlučivanja.

a) Sadržaji/pojmovi:

rukovodilac (vođa); rukovođenje (demokratski, autokratski, liberalni tip rukovođenja); odlučivanje u grupi; poltronstvo, fenomen cezarizma

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na primjerima identifikuju zadatke koji se postavljaju pred vođu i analiziraju kompetencije za rukovođenje;
- na primjerima objašnjavaju, vrednuju i navode posljedice različitih stilova rukovođenja grupom (demokratski, autokratski, liberalni tip rukovođenja), navode argumente u prilog demokratskog oblika rukovođenja;
- porede stilove rukovođenja prema Levinu, Lipitu, Vajtu i Golemanu; navode primjere konkretnih situacija u kojima je najefikasnije koristiti određeni stil rukovođenja koje je opisao Goleman;
- analiziraju posljedice odluka koje su donesene na različite načine (nametnute odluke; predlaganje, diskutovanje, zajedničko donošenje odluka...) i navode argumente u prilog demokratskog odlučivanja; učestvuju u diskusiji i donose zajedničku odluku;
- na primjerima iz historije analiziraju posljedice nekontrolisane moći vođe i nekritičkog prihvatanja njegovih odluka od strane sljedbenika.

c) Broj časova realizacije (okvirno): TN 2 + V 5

IZBORNE TEME

Za realizaciju otvorenog dijela programa predviđeno je:

- 15 časova (T5+V10) kada se program realizuje sa učenicima III razreda
- 9 časova (T3+V6) kada se program realizuje sa učenicima IV razreda

Otvoreni dio programa planira nastavnik zavisno od interesovanja učenika. Ovim programom nudi se mogućnost realizacije dvije izborne teme, od kojih nastavnik može realizovati jednu, obje, ili se može opredijeliti za realizaciju nekih drugih tema iz oblasti socijalne psihologije.

Obrazovno-vaspiti ishod

Na kraju učenja učenik će moći da kritički ocijeni uticaj propagande na donošenje odluka i ponašanje pojedinca.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- analizira karakteristike propagandne poruke i njene efekte;
- identifikuje izloženost propagandnom uticaju različitih kategorija ljudi;
- objasni pojam, uslove nastanka i prenošenje glasina;
- preporuči mehanizme za suzbijanje uticaja propagande.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj ove teme je da se smanji nekritička izloženost mladih propagandnim uticajima. Važno je da mladi postanu svjesni sredstava kojim se propagandisti koriste (karakteristike propagandne poruke i osobine primaoca propagandne poruke), da ta sredstva prepoznaju na konkretnim primjerima i da ih kritički preispituju.

d) Sadržaji/pojmovi:

marketing i propaganda; karakteristike propagandne poruke; karakteristike primaoca poruke; glasine.

e) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju različite propagandne poruke sa aspekta dostupnosti, privlačnosti, razumljivosti, zanimljivosti i uvjerljivosti i kritički ocjenjuju njihov manipulativni potencijal;
- analiziraju izloženost uticaju različitih kategorija ljudi i njihovu otpornost na te uticaje (uzrast; socijalni status; obrazovanje i sl.);
- povezuju znanje o transformaciji zapamćenog materijala sa promjenama koje se dešavaju u lancu prenošenja poruka (ukoliko učenici nisu prethodno učestvovali u eksperimentu pri realizaciji ishoda o uticaju socijalnih faktora na proces retencij, treba ga sprovesti).

Obrazovno-vaspitni ishod

Na kraju učenja učenik će moći da kritički vrednuje oblike masovnog ponašanja.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni karakteristike mase;
- kritički vrednuje ponašanje mase;
- kritički ocijeni ulogu masovnih ponašanja, posebno mode i društvenih pokreta.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

Cilj teme je da mladi budu svjesni posljedica nekritičkog utapanja u masu, posljedica koje to ima po ličnost pojedinca, ali i druge ljude, da na primjerima mode i socijalnih pokreta kritički ocijene pozitivne i negativne strane masovnih ponašanja.

f) Sadržaji/pojmovi:

masa, ponašanje mase, masovna ponašanja, moda i društveni pokreti

g) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju uslove nastanka mase (gomile; rulje...) i razlike u odnosu na strukturirane psihosocijalne grupe;
- analiziraju odlike i zakonitosti ponašanja mase na primjeru navijačkih grupa;
- na primjerima analiziraju i kritički vrednuju oblike ponašanja mase: manifestacije, panika, linč, progona i sl.

- preispituju postojeći plan za evakuaciju iz školskog objekta u slučaju požara i postupanje u slučaju zemljotresa, i slične primjere za povećanje mogućnosti koordiniranog djelovanja u paničnim situacijama;
- dovode u vezu pojmove *konformizam, podijeljena odgovornost, predrasude i glasine* sa slučajevima linča;
- na primjerima mode i socijalnih pokreta kritički ocjenjuju pozitivne i negativne strane masovnih ponašanja.

F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA

U realizaciji programa naglasak treba staviti na proces učenja, tj. obezbijediti da učenici predviđene sadržaje usvajaju aktivno: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem znanja i informacija, sistematizacijom i prezentacijom sadržaja, radom u paru i u grupi, kroz diskusiju i međusobnu razmjenu mišljenja, projekatskim radovima, primjenom usvojenih znanja u praksi i sl. (vidi: Aktivnosti učenja). Nastavom koja bi se isključivo zasnivala na predavanju nastavnika nije moguće ostvariti ciljeve ovog predmeta.

G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA

a) Prilagođavanje programa djeci sa posebnim obrazovnim potrebama

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, Član 12, definiše način prilagođavanja nastave i učenja učenicima s posebnim obrazovnim potrebama koji se školuju po Programu uz obezbjeđivanje dodatnih uslova, pomagala i stručne pomoći u gimnazijskom obrazovanju.

U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, sposobnosti i potreba učenika, individualni program omogućava mijenjanje, prilagođavanje i individualizaciju metodike kojom se sadržaji realizuju.

Primjer: Za učenika bez oostatka vida škola treba da u saradnji sa *Resursnim centrom Podgorica* obezbijedi udžbenike na Brajevom pismu, elektronske udžbenike, omogući siguran bezbjedan prostor, bez barijera i sl.

Više informacija možete naći na sajtu: <http://www.skolskiportal.edu.me>

b) Prilagođavanje programa nadarenim učenicima

Zakon o gimnazijskom obrazovanju, Član 44, predviđa da se nadarenim učenicima može omogućiti kraći rok za izvršavanje obaveza iz obrazovnog programa. U tom smislu, potrebno je pružiti podršku učenicima u vidu sugestija za individualno savladavanje gradiva upućivanjem na udžbenike, priručnike i drugu literaturu. Nastavnik treba da učenicima omogući kontakte i saradnju sa afirmisanim stručnjacima i mentorima za oblast u kojoj pokazuju darovitost i ambiciju.

Za učenike koji pokazuju posebni afinitet za oblast psihologije, nastavnici će prilagoditi metode i oblike rada, omogućiti uključivanje u dodatnu nastavu i pružiti druge oblike individualne i grupne pomoći u skladu sa posebnim programom.

Primjer: Učenika koji pokazuje naročiti afinitet za oblast psihologije nastavnik može usmjeriti u pravcu temeljnijeg proučavanja određenog psihološkog problema (upućivanjem na relevantne izvore informacija, pružanjem podrške prilikom osmišljavanja i sprovođenja adekvatnog istraživanja, kao i u pisanju izvještaja i prezentaciji rezultata).

Važno je postaviti ih i u ulogu edukatora, da kontinuirano dijele svoja znanja i osjećaju se prihvaćenim promoterima istog, da svojim vršnjacima predstave svoja interesovanja i strategije sticanja znanja i vještina. Tako bi mogli koordinirati u istraživačkim grupama za projekte koji su usmjereni na saradnju sa zajednicom. Preporuka je da se nadarenoj djeci postavljaju pitanja i zadaci koji se rješavaju angažovanjem misaonih aktivnosti višeg reda (koji angažuju divergentnost u mišljenju), te da realizuju projekte interdisciplinarnog karaktera, tražiti im savjete i konstantno pružati povratne informacije.

H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA

Polazeći od ciljeva predmeta Pojedinaac u grupi: usvajanje **znanja** iz različitih oblasti socijalne psihologije (socijalizacija ličnosti, psihologija grupa, rukovođenje i odlučivanje); razvijanje **kognitivnih sposobnosti i vještina** (prikupljanja i analiziranja podataka i informacija, razvijanje sposobnosti rješavanja problema, kreativnog i kritičkog mišljenja); razvijanje **osobina, stavova i vrijednosti** (odgovornost, inicijativnost, saradnja, tolerantost) utvrđeni su sljedeći elementi i kriterijumi praćenja i vrednovanja napredovanja učenika u nastavi psihologije.

a) Elementi praćenja učenika u nastavi

Shodno ciljevima predmeta Pojedinaac u grupi predmeti praćenja, provjeravanja i vrednovanja u nastavi su:

- **znanje, uključujući i kognitivne sposobnosti i vještine:** prikupljanja, analiziranja i interpretiranja informacija, rješavanja problema, kreativno i kritičko mišljenje;
- **učenje i odnos učenika prema predmetu** što uključuje zalaganje na času, inicijativnost, odgovornost, saradnju, toleranciju.

b) Kriterijumi praćenja i ocjenjivanja

Nova praksa ocjenjivanja podrazumijeva definisanje jasnih kriterijuma ocjenjivanja. Kriterijumi se utvrđuju polazeći od ishoda programa i **opisuju šta učenik treba da zna, koje vještine i kakve oblike ponašanja treba da pokaže kako bi zavrijedio određenu ocjenu.** Kriterijsko ocjenjivanje treba da odgovori na pitanje: *Koliko je učenik postigao u odnosu na predviđeni kriterijum i to za svaki od ranije utvrđenih elemenata ocjenjivanja, za znanje, vještine i ponašanje učenika?*

Kriterijumi koji se odnose na znanje i kognitivne vještine

Kako bi se organizovalo učenje, praćenje, provjeravanje i vrednovanje znanja potrebno je razlikovati postignuće učenika **na tri nivoa.**

Osnovni nivo	Srednji nivo	Viši nivo
POZNAVANJE ČINJENICA I INFORMACIJA U MANJE-VIŠE IZVORNOM OBLIKU (činjenično znanje, poznavanje i osnovno razumijevanje činjenica, podataka, definicija...)	UTVRĐIVANJE RELACIJA MEĐU ELEMENTIMA ZNANJA - ZAKLJUČIVANJE (analiza, izdvajanje elemenata i utvrđivanje odnosa među njima: poređenje, razlikovanje, povezivanje, klasifikovanje; odrediti uzroke i posljedice)	LIČNI, AUTONOMAN ODNOS UČENIKA PREMA SADRŽAJU KOJI UČI (primjena, analiza i sinteza: vrednovanje i selekcija, opredjeljivanje, primjena u novim okolnostima-u novoj situaciji, transformacija u novi oblik, novu cjelinu i sl.)

Kada utvrđuje kriterijume učenja i ocjenjivanja znanja učenika, nastavnik polazi od opštih kriterija ocjenjivanja znanja (vidi tabelu gore) i konkretan obrazovno-vaspitni ishod, zajedno sa ishodom učenja, raspoređuje na tri nivoa.

Kriterijumi koji se odnose na učenje i odnos učenika prema predmetu

Odnos učenika prema predmetu i obavezama ogleda se kroz: redovnost prisustvovanja časovima, redovnost izrade domaćih i drugih zadataka, zalaganje i učešće u raspravama na času, nivo saradnje sa drugim učenicima npr. tokom grupnog rada; pokazanu zainteresovanost za predmetne sadržaje i aktivnosti učenja, pokazani stepen inicijative i sl.)

Kriterijumi koji se odnose na učenje i odnos učenika prema predmetu su opšti i važe uz sve obrazovno-vaspitne ishode Programa. U tabeli su dati opšti elementi, a od nastavnika se očekuje **da sa učenicima dogovori konačne kriterije učenja i odnosa učenika prema predmetu.**

Osnovni nivo	Srednji nivo	Viši nivo
<ul style="list-style-type: none"> – Rijetko se uključuje u diskusiju na času; – zadatke završava tek nakon upozorenja na moguće negativne posljedice i često uz pomoć drugih učenika; – povremeno se uključuje u rad tima. 	<ul style="list-style-type: none"> – Povremeno zainteresovan i aktivan na časovima; – povremeno postavlja pitanja i povremeno daje prijedloge na času; – izvršava obaveze i radi domaće zadatke; – povremeno mu je potrebno skrenuti pažnju na neke propuste; – prihvata prijedloge drugih u timu i daje svoj doprinos timskom radu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Gotovo uvijek je zainteresovan i aktivno uključen u sve aktivnosti na času; – često postavlja pitanja, ima inicijativu i konstruktivne prijedloge na času; – samostalno i na vrijeme izvršava obaveze, radi domaće zadatke; – aktivno učestvuje u komentarima svojih radova i radova drugih na času i kritički ih procjenjuje; – rado saraduje u timu, daje prijedloge za rješavanje problema i pomaže drugima.

a) Obaveze učenika

Tokom realizacije programa Pojedinaac u grupi od učenika se očekuje:

- aktivno učešće u diskusijama i zalaganje na času;
- izrada i prezentacija jednog samostalnog zadatka (eseja);
- učešće u timskoj izradi jednog istraživačkog zadatka;
- izrada dva samostalna domaća zadatka;
- izrada kontrolnih zadataka i testova.

b) Oblici praćenja i provjeravanja

Praćenje i provjeravanje učenika obavlja se na osnovu:

- praćenja redovnosti, učešća u diskusijama i zalaganju na času;
- realizacije i prezentacije samostalnog rada-eseja;
- realizacije zajedničkog istraživačkog zadatka;
- rješavanja testova, kontrolnih zadataka.

I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA

a) Resursi za realizaciju predmetnog programa

Uspješna realizacija Programa podrazumijeva:

- stručno-predmetnu osposobljenost nastavnika (dobro poznavanje sadržaja programa i predmeta učenja);
- metodičko-didaktičku osposobljenost nastavnika (dobro poznavanje savremenih metoda učenja i oblika rada sa učenicima);
- efikasnu komunikaciju sa učenicima;
- motivisanost za rad sa mladima u školi i van škole;
- opremljenost učionice u skladu sa zahtjevima savremenih metoda i oblika rada (mogućnost rada u grupama, u paru, individualnog rada);
- opremu za demonstracije i vježbe (računar sa projektorom);
- udžbenik i priručnik za realizaciju Programa.

b) Profil i stručna sprema nastavnika

Profesor psihologije može biti lice koje je u toku univerzitetskog obrazovanja steklo zvanje: diplomirani psiholog (240 ECTS) ili jedno od sljedećih zvanja:

- diplomirani psiholog,
- diplomirani školski psiholog – pedagog,
- profesor psihologije,
- diplomirani klinički psiholog,
- diplomirani industrijski psiholog.

LITERATURA

Osnovna literatura

- Trebješanin, Ž., Lalović, Z.: **Pojedinac u grupi** - udžbenik za treći ili četvrti razred gimnazije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2011.
- Lalović, Z., Trebješanin, Ž.: **Pojedinac u grupi** - priručnik za nastavnike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2011.

Dodatna literatura za učenike

1. Adler, A.: *Poznavanje čoveka*, Matica srpska, Novi Sad, 1989.
2. Erikson, E.: *Identitet i životni ciklus*, Beograd, 2008.
3. Frankl, V.: *Zašto se niste ubili*, Beograd, 1994.
4. From, E.: *Čovjek za sebe*, Naprijed, Zagreb, 1980.
5. Frojd, S.: *Uvod u psihoanalizu*, Podgorica, 2006.
6. Jalom I.: *Kad je Niče plakao*, Plato, Beograd, 2001.
7. Jung K.G.: *Dinamika nesvesnog*, Novi Sad, 1996.
8. Mandić, T.: *Komunikologija (psihologija komunikacije)*, Clio, Beograd, 2003.
9. Popadić D.: *Pametniji NE popušta*, Beograd, 1998.
10. Rodžers, K.: *Kako postati ličnost*, Nolit, Beograd, 1988.

Literatura za nastavnike

1. Berger, J.: *Psihodiagnostika*, Beograd, 2004.
2. Biro, M.: *Klinička psihologija*, Beograd – Zagreb, 1998.
3. Erić Lj.: *Psihoterapija*, Beograd, 2006.
4. Havelka, N.: *Socijalna percepcija*, Beograd, 2001.
5. Hol, K., Lindzi, G.: *Teorije ličnosti*, Nolit, Beograd, 1983.
6. Hrnjica, S.: *Zrelost ličnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1992.
7. Kaprara Đ.V., Cervone D.: *Ličnost – determinante, dinamika i potencijali*, Beograd, 2003.
8. Kreč, D., Kračild, R., Balaki, E.: *Pojedinac u društvu*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1972.
9. Maslov, A.: *Motivacija i ličnost*, Nolit, Beograd, 1982.
10. Radonjić S.: *Opšta psihologija II*, Beograd, 1998.
11. Rot, N.: *Opšta psihologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2010.
12. Rot, N., Radonjić, S.: *Psihologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002.
13. Rot, N.: *Osnovi socijalne psihologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2008.
14. Rot, N.: *Psihologija grupa*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999.
15. Stanulović, Kapor N.: *Na putu ka odraslosti*, Beograd, 2007.

Predmetni program **POJEDINAC U GRUPI** uradila je Komisija u sastavu:

Dr Jelena Mašnić, predsjednica

Mr Zoran Lalović, član

Dijana Janković, članica

U izradi Predmetnog programa korišćeni su raniji predmetni program *Pojedinac u grupi*. Nacionalni savjet za obrazovanje na sjednici održanoj 24. jula 2020. godine utvrdio je **Predmetni program POJEDINAC U GRUPI za III ili IV razred opšte gimnazije**.